

KORTAF

Zoogdieren in het Spanderswoud

De werkzaamheden in het Spanderswoud vijf jaar geleden.
Foto Leni Redingius

Om een antwoord te krijgen op de vraag 'Wat betekent natuurontwikkeling voor planten en dieren?' heeft de dienst Ruimte & Groen van de provincie Noord-Holland dit jaar in een aantal natuurgebieden een onderzoek gestart naar de effecten van natuurontwikkelingsmaatregelen. Voor het Spanderswoud, een bosgebied tussen Hilversum en Bussum, wordt in deze evaluatie ondermeer gekeken naar de aanwezigheid en de verspreiding van kleine zoogdieren. Vijf jaar geleden zijn in dit uit eiken- en naaldhout bestaande Spanderswoud bomen omgetrokken en omgezaagd, waarna het dode hout is blijven liggen. Ook zijn er open plekken gemaakt. Het padenstelsel werd zo veranderd dat er een moei-

lijk toegankelijk centraal gedeelte is ontstaan.

In het Spanderswoud is dit jaar een onderzoek gestart naar het voorkomen van verschillende soorten muizen in bosgedeelten die vijf jaar geleden onderhanden zijn genomen en in met percelen waar niets is gebeurd. Uit de resultaten tot nu toe blijkt dat er opvallend weinig muizensoorten in het Spanderswoud voor komen. Op veel plaatsen werden alleen bosmuis en rosse woelmuis in de inloopvallen gevangen. De aardmuis werd gevangen op een open plek met begroeiing van pijpestrootje en struikheide. Er is slechts twee keer een bosspitsmuis en één keer één veldmuis in het gras van een aangrenzend, verruigd weiland gevangen.

Bosmuis en rosse woelmuis werden overal in het bos gevangen, maar hun dichtheden verschilden van plaats tot plaats aanzienlijk. Rosse woelmuizen waren het talrijkst in gedeelten met gekapt grove dennenbos en werden vooral gevangen bij of tussen op de grond liggende stammen en takkenhopen. Bosmuizen werden ook op grotere kapvlakten aangetroffen, ook als daar nog vrijwel geen plantengroei is. In hoogopgaande naaldhoutpercelen zonder ondergroei van kruiden of struiken werden meer muizen gevangen dan in een eiken-berken bos met een redelijke ondergroei.

Hoewel een vergelijking met het verleden niet mogelijk is, lijken de muizen de aanwezigheid van dekking biedende takken of boomstammen nodig te hebben. Als er in de toekomst in het Spanderswoud een meer dichte ondergroei ontstaat op die plaatsen waar bomen zijn omgehaald, zullen er naar verwachting meer verschillende muizensoorten kunnen leven.

Floor van der Vliet
Spaarndammerstraat 660
Amsterdam

European Workshop groot succes

In juli heeft de "First International Workshop on the Use of Batdetectors in the Fieldsurvey of Bats" plaatsgevonden in het Gelderse Gorssel. In totaal 47 deelnemers, afkomstig uit 12 verschillende landen, deden ervaring op met het systematisch

inventariseren van vleermuizen met batdetectors. Determinatie van soorten was een belangrijk item tijdens het driedaagse veldwerk. Veel ervaringen werden op dit punt uitgewisseld. Tijdens de middagen werden presentaties gehouden

over de werking van detectors, determinatie van vleermuizen met de batdetector, analyse van opnamen, variatie in geluiden en systematische inventariseren. Tijdens de inventarisaties werden maar liefst 36 verblijfplaatsen gevonden van

watervleermuis, gewone en ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, grootoor en franjestaart. Vooral de herkenning van de laatste soort met behulp van een detector dwong respect af. Toch werd de noodzaak van voorzichtigheid bij dergelijke determinaties benadrukt. Controle van de determinatie door vangst toonde aan dat met veldervaring meer mogelijk is dan menigeen vooraf durfde te beweren. Geoff Billington schreef in een enthousiast verslag in het Britse 'Bat news': "A most enjoyable and valuable week was had by all. Everyone was very

impressed by the dedication and professional abilities of the Dutch bat workers. It was the first workshop of its kind and extremely useful. It was hoped that delegates would return to their own countries to use their new-found knowledge at home and to train their colleagues". Nog steeds denkt menig deelnemer met groot genoegen terug. Vooral voor de buitenlandse gasten was het veldwerk (fietsen) een vermoeiende ervaring. Een goede sfeer en een uitstekend resultaat heeft een nieuwe stap op weg naar een betere Europese samenwerking ingeluid. Kees Kapteyn

Zoogdieren tijdens week van het landschap

Dat zoogdieren onbekend maar niet onbemind zijn bleek bij de door de stichting Het Noordhollands Landschap georganiseerde nachtelijke vangexcursie op zaterdag 28 september 1991. Elk jaar organiseren de twaalf Provinciale Landschappen en Natuurmonumenten de Week van het Landschap. Het thema was 'Linten in het Landschap, verbindingswegen voor plant en dier'. Daar lintvormige landschapselementen voor zoogdieren van groot belang zijn werd in samenwerking met enkele Noordhollandse zoogdier-

kenners een excursie georganiseerd. Eén oproep in de krant en het regende aanmeldingen. De late aanvangstijd (21.00 uur) was geen belemmering en de 36 personen die zich opgegeven hadden wisten het afgelegen fort Spaarndam-Zuid, waar de manifestatie plaats vond, te vinden.

In het fort hielden Kees Kapteyn en Floor van der Vliet een lezing met dia's over vleermuizen en andere zoogdieren als voorbereiding op de excursie waarbij de vallen gecontroleerd werden. De vallen waren enkele dagen voor de excursie

uitgezet om de vangkansen te verhogen. Tijdens de excursie werden veel veldmuizen en een enkele bosmuis gevangen. In één val bevond zich zelfs een nest met jonge veldmuizen. Dat het tijdens de excursie flink plensde was voor de deelnemers geen belemmering. Toen ook nog het geluid van een eenzame dwergvleermuis met de batdetector opgevangen werd, kon de avond niet meer stuk. De dwergvleermuis vloog voortdurend in de luwte van een boomsingel, daarmee het thema van de Week van het Landschap kracht bijzettend.

Johan Stuart
Noordhollands Landschap

Ontwikkeling Biesbosch-bevers 1991

Sinds drie jaar is de Biesbosch weer bevolkt door bevers. Inmiddels is door het gedetailleerde onderzoek veel bekend geworden over gedrag, ontwikkeling en bedreigingen waaraan de dieren blootstaan. (Zie Zoogdier 1990/1).

Het totale aantal bevers in de Biesbosch is in 1991 toegenomen. Dit is niet het gevolg van natuurlijke aanwas, maar van herintroductie. Dit najaar zijn wederom acht dieren uitgezet. Zes bevers waren afkomstig uit het Elbegebied en twee uit het

Natuurpark Lelystad. Zes dieren zijn gemerkt met een zender. Daarmee komt het totale aantal uitgezette dieren op 41. Evenals het vorige jaar zijn er (op zijn minst) twee jongen geboren. In totaal leven er nu 31 tot 33 bevers in de Biesbosch. De balans van drie jaar beverherintroductie toont dat de sterfte nog steeds groter is dan de natuurlijke aanwas.

Het is echter nog te vroeg om een oordeel over het herintroductieprogramma te geven. In de Donaudelta duurde het

ongeveer 10 jaar voordat de geïntroduceerde beverpopulatie begon te groeien. Vermoeidheid en stress eisen ook daar in de eerste jaren hun tol. Volgens Nolet is dit een van de redenen waarom de natuurlijke vermeerdering achterwege blijft. Ook houden de onderzoekers serieus rekening met de mogelijkheid dat de natuurlijke aanwas nadelig wordt beïnvloed door de kwaliteit van de leefomgeving. De aandacht van het onderzoek concentreert zich daarom op de

milieukwaliteit en op het voedselaanbod.

Waterplanten en kruiden zijn in de Biesbosch, in tegenstelling tot wilgen, slechts spaarzaam aanwezig. Negentig tot vijftiennegentig procent van het voedsel van de bevers bestaat uit wilgebast. Door dit eenzijdige voedselaanbod is de kans op een tekort aan mineralen groot. Dit kan zich uiten in een slechte lichaamsconditie en een geringe voortplanting. Bovendien is gebleken dat de bast van wilgen een vrij hoog gehalte aan cadmium bevat. Via het voedsel komt dit zware metaal in nieren en lever van de bevers terecht, waar het accumuleert. Bij sommige bevers blijken de nieren wel 125-150

ppm cadmium te bevatten. Deze concentratie is vele malen hoger dan die bij bevers in het Elbe-gebied (circa 50 ppm). De risicozone voor vergiftiging ligt tussen de 100 en 200 ppm. Verontrustend hierbij is het feit dat deze hoge concentratie zich in slechts twee jaar heeft ontwikkeld. Vergiftiging door cadmium is, zeker op de lange termijn, een serieus risico voor de bever-populatie in de Biesbosch.

Ondertussen gaan er stemmen op om het getij weer op Haringvliet, Hollands Diep en Biesbosch toe te laten. Dageelijkse waterpeilschommelingen van ongeveer 1 meter behoren daarbij tot de mogelijkheden. Vermoedelijk is de bever tegen

deze peilschommelingen bestand. Van de soort is bekend dat hij zijn burcht aanpast aan de schommelingen van het waterpeil door het woongedeelte hoger aan te leggen en de toegang tot de burcht te verlengen. Wanneer de gewijzigde hydrologie bovendien leidt tot een toename van waterplanten en kruidenrijke oevervegetatie dan zal ook ongetwijfeld het voedselaanbod in kwaliteit toenemen. Herstel van het dagelijkse getij op de Biesbosch zal daarom een positieve invloed op de beverpopulatie kunnen hebben.

Piet van der Reest

Bron: B. Nolet, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Arnhem

Een Belgische otter

Nadat in 1987 in het domein Planckendael te Muizen-Mechelen een aantal kweekperken voor otters in gebruik werden genomen, zijn op 29 juni 1991 de eerste twee Belgische otters geboren. Eén jong stierf kort na de geboorte. Het andere, een mannetje, groeit voorspoedig op. Op 14 juli schonk een tweede ottervrouwje het leven aan een jong, dat het eveneens goed stelt. Het kweekproject in Planckendael maakt deel uit van een kweekproject van verschillende dierentuinen in Europa. In eerste instantie wil men de Europese otter als soort in dierentuinen behouden. Om voldoende erfelijk materiaal te behouden, moet minstens een populatie van 400 dieren worden opgebouwd.

Op Planckendael zijn de eerste jonge otters geboren.

Foto Johan de Meester

Een tweede doelstelling van het otterproject is de herintroductie van deze dieren in de

natuur. Dit kan echter enkel in het geval dat er voldoende geschikte gebieden voor de otter worden ingericht en het water op grote schaal wordt gezuiverd. Met deze gegevens voor ogen, weten de mensen die het project leiden, dat ze een levenswerk voor de boeg hebben.

Kris Struyf

Waco

Onder het motto 'Stop de ontbossing en bosaantasting in Vlaanderen' heeft de Vlaamse Bosbouwvereniging (VBV) een waakzaamheidscomité, WACO genoemd, opgericht. De VBV streeft naar een dynamische bospolitiek in Vlaanderen en zij staat mede aan de basis van een ecologisch georiënteerd bosbeheer. De taak van de actiegroep is er op gericht alle illegale bosaantastingen aan te klagen. Om enige bekendheid aan dit initiatief te geven zijn t-shirts en stickers gemaakt. Een kruising tussen een bosmuis en een hazelmuis figureert als wakkere burger. Meer informatie kan U bekomen bij de VBV, 'Geraardsbergse Steenweg 267, 9090 Gontrode, telefoon 091522113 (B).

Dirk Criel

Duitse wolvenwerkgroep

In navolging van andere Europese landen is in Duitsland onder leiding van Elli Radinger een wolvenwerkgroep gestart. Onder de naam 'Gesellschaft zum Schutz der Wölfe e.V.' wil men het publiek informeren over de wolf. De werkgroep wil

overlevingskansen bieden aan wolven die in het wild voorkomen of zich in gevangenschap bevinden. Het adres van de vereniging luidt: Blasbacher Strasse 55, D-6330 Wetzlar 26 Duitsland.

Dirk Criel